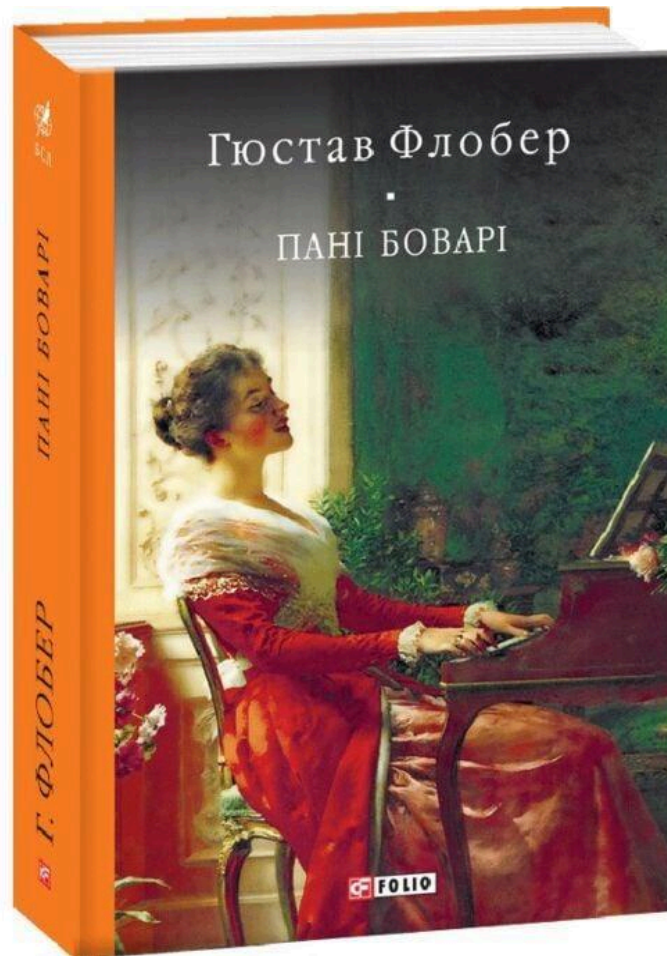

Централізована бібліотечна система для дорослих м. Одеси

Центральна міська бібліотека ім. І. Франка

Інформаційно-бібліографічний відділ

Насолода забороненим плодом

або

Етюд провінційного життя

до **170-річчя** з дня першої публікації роману

Гюстава Флобера «Пані Боварі»

Шановні колеги!

Розпочинає парад творів-ювілярів 2026 року безсмертний твір «Пані Боварі» видатного автора, «пустельника з Круасе» – так називали його друзі, і під цим ім'ям він увійшов до історії літератури.

Гюстав Флобер (1821-1880) – видатний французький письменник, майстер витонченого психологічного аналізу, характерний представник реалізму другої половини XIX століття.

Флобер народився 12 грудня 1821 у Руані, Франція. Був другим сином хірурга Ахілла Клеофаса Флобера, головного лікаря руанської лікарні і Анн-Жюстін Керолайн Флеріо, дочки лікаря, які з трепетом чекали появи цього малюка — до Гюстава в сім'ї померли троє дітей: дівчинка і два хлопчики. Майбутній романіст виховувався зі старшим братом Ахіллом, який успадкував від батька не тільки ім'я, а й рід занять, ставши хірургом, і сестрою Керолайн, яка народилася на 3 роки пізніше Гюстава.

Як стверджують деякі джерела, Гюстав захопився письменництвом ще в 8 років! У 1832 році юнак вступив до ліцею П'єра Корнеля, де познайомився з Ернестом Шевальє, майбутнім французьким політиком. Через 2 роки друзі організували рукописний журнал «Мистецтво і прогрес», в якому був опублікований перший публічний текст Флобера.

У 1840 році майбутній романіст відправився в Париж, щоб вивчати право. Столиця Франції здалася Флоберу огидною, а обрана професія — нудною, тому в кінці того ж року студент пустився в подорож по Піренеях і Корсиці. Цей період біографії письменника знайшов відображення в «Мемуарах божевільного» (1901 рік).

Коли в 24 роки у Флобера трапляється напад епілепсії, батько — хірург, головний лікар лікарні міста Руана — вдається до кровопускання. Щоб посилити відтік крові, він вирішує змочити руку сина в гарячій воді, але забуває перевірити температуру. Вода виявляється окропом, і Гюстав отримує глибокі опіки.

З тих пір молоду людину будуть постійно мучити болі. «Моя душа — як моя обпалена рука, — напише він через кілька років своїй коханій Луїзі Коле, — вона теж пройшла через полум'я, зморщилася і втратила чутливість».

На початку 1846 року батько Флобера помер, залишивши синові 500 тисяч франків. Тоді молодий чоловік остаточно зрозумів, що юриспруденція не його сфера, і кинув університет.

Спадок батька гарантувало юному Гюставу безбідне життя навіть у разі безробіття, тому той вирішив цілком присвятити себе літературі. Його спотворена рука нагадувала про порушення батьківської волі: батько Флобера не бажав, щоб син ставав письменником. Йому була призначена кар'єра лікаря або юриста.

Флобер – обійшовши всі заборони – письменником все-таки став. Але біль в руці нагадувала не тільки про ціну зробленого вибору, а й про те, що письменницька праця невіддільна від страждання. Принаймні для Флобера.

Навесні 1846 року почався багаторічний роман Гюстава Флобера з французькою поетесою Луїзою Коле. У листах до коханої, які дійшли до наших днів і були видані в книзі «Вербена і мускус», письменник міркував про роль творчості, тонкощах французької мови, відносинах між чоловіком і жінкою. Останній лист датований 6 березня 1855 року. Розрив стосунків із нею змусив Флобера назавжди втратити потяг до романтики і шукати платонічного спілкування. Луїза Коле померла у 1876 році у Парижі. Проте образ цієї жінки, можливо, присутній на сторінках роману «Пані Боварі» як відображення складних стосунків Флобера і Луїзи. Саме їй Гюстав був зобов'язаний появою двох романів «Він» та «Історія солдата».

У Флобера були коханки в Брюсселі, Парижі, Мюнхені, він не цурався спілкуванням з жінками і чоловіками легкої поведінки, але, незважаючи на активне особисте життя, дружиною і дітьми так і не обзавівся. Ця позиція пояснюється цитатою з листа від 11 грудня 1852 року: «ідея привести когось у світ наповнює мене жахом. Я б прокляв себе, якби став батьком. Краще нехай загине моя плоть, ніж я приріку когось на ганьбу існування».

У листі до матері Флобер обмовляється, чому одруження стала б для нього зрадою. «Смерть Альфреда не стерла спогад про пережите потрясіння», – пише він.

Альфред ле Пуатвен – найближчий друг Флобера. В юності молоді люди відчували один до одного сильну прихильність, і весілля Альфреда стала для Флобера справжнім шоком. Його передчасна смерть у віці 31 року кинула письменника у відчай.

Коли багато років по тому в його маєток в Круасі прийде молода людина, чий голос і зовнішність нагадають йому Альфреда, Флобер не зможе стримати сліз. Це буде Гі де Мопассан, племінник Пуатвена, який народився вже після його смерті. Флобер стане для молодого письменника наставником і другом. «Він взяв мене під опіку», – писав Мопассан про Флобера. – «Весь час намагався зробити для мене щось добре, корисне, поділитися своїм досвідом, знаннями, тридцятьма п'ятьма роками праці, вчення і художніх захоплень».

У 1849-1851 рр. Флобер разом із близьким другом Максимом дю Каном здійснив подорож на Схід (Єгипет, Палестина, Греція). Під час подорожі Максим робив фотографічні зйомки, став одним із піонерів фотографії у Франції, а Гюстав робив численні нотатки, збирав матеріал для свого нового роману, після виходу якого у 1856 році письменник став всесвітньо відомим.

Через сім років, у 1858, Гюстав Флобер здійснив ще одну мандрівку до Карфагена, щоб зібрати достатньо матеріалів для роботи над романом «Саламбо». Твір був закінчений у 1862 році після 4 років роботи. В романі він описує, як незаймана, чийі ноги скуті золотим ланцюгом, мріє про шлюб з божеством, а потім виконує чуттєвий танець, «не призначений жодному з чоловіків». «Це було нескінченне бажання, що ширяє над усіма. Це була сама пристрасть», – напише Флобер.

Наступна робота - «Виховання почуттів» — це спроба автора змалювати власне дитинство, праця, яка тривала 7 років. Зокрема, у романі описано європейські події 1848 року. Тоді Європою прокотилася хвиля революцій, відома як «Весна народів». Ці революції були спрямовані проти монархічного правління, вимагали демократичних реформ, громадянських прав та свободи. Вони також мали національний характер, оскільки багато народів прагнули до незалежності та самовизначення. Цей твір став останнім романом письменника і був виданий 1869 року.

«Виховання почуттів» – ще одна книга-картина, яку можна розглядати годинами, не втомлюючись. І яка при кожному поверненні буде виглядати інакше. Цей роман – похвала ілюзіям, гімн нерозділеним почуттям, визнання цінності людських переживань. Нещасна любов теж має сенс, її проживання може зробити життя осмисленим, а душу — сприйнятливіше.

«Протягом багатьох років «Виховання почуттів» зворушило мене так само сильно, як це навряд чи вдавалося двом або трьом людським істотам, — писав Франц Кафка в 1912 році. — В якому б місці я не відкривав цю книгу, я здригався від хвилювання і відчував себе духовним сином автора».

Всі свої романи Флобер написав в Круасі, а про Білий будинок з віконницями та тополями з облетілим листям, що тремтить у холодному тумані, він часто згадував під час подорожі Нілом у 1851 році.

Через хворобу (епілепсію) Флобер вів дуже відокремлений спосіб життя у своєму маєтку. «Відлюдник з Круасе» терпіти не міг прогулянки, рідко виходив в сад. Будь-яка діяльність – крім творчої – йому була ненависна. Флобер вважав за краще не брати участь в житті, а спостерігати за нею — тим більше з вікон його будинку відкривався

прекрасний вид. Також Флобер часто спілкувався з братами Гонкур, Бодлером, Віктором Гюго, Жорж Санд.

Незважаючи на здоров'я, що різко погіршилося і часті напади епілепсії, в квітні 1874 Гюстав Флобер опублікував остаточну версію вірша в прозі «Спокуса Святого Антонія». Ідея твору народилася ще в 1845 – му, коли письменник побачив однойменну картину Пітера Брейгеля-молодшого. Герой вірша Антоній, подібно Фаусту, створеному Йоганном Вольфгангом фон Гете, змушений пройти через демонічні спокуси назустріч щасливому життю.

У березні того ж року вийшла збірка «Три повісті», що включає в себе «Просту душу», «Легенду про Святого Юліана Милостивого» і «Іродіаду». Ці твори Флобер вважав відпочинком між створенням фінальної праці – роману «Бувар і Пекюше». Через допитливість автора створення кожної з повістей займало по півроку.

Сатиричній книзі «Бувар і Пекюше», до написання якої Флобер приступив в 1872 році, не судилося отримати кінець – ослаблене здоров'я письменника дало збій. Роман опублікували недописаним у 1881 році.

В останні роки свого життя Флобер мав серйозні фінансові проблеми і проблеми зі здоров'ям. Його все частіше турбувала епілепсія. Письменник прожив всього 58 років. Забутий друзями і зубожілий, світло французької літератури помер 8 травня 1880 року в Круасе. Причина смерті – крововилив у мозок під час чергового нападу.

Похорони відбулися 11 травня в присутності іменитих письменників – Еміля Золя, Гі де Мопассана, Едмонда де Гонкура, Альфонса Доде. Тіло спочиває на монументальному кладовищі Руана.

На згадку про Флобера залишилися десятки творів, сотні фільмів, університети і вулиці, названі його ім'ям. У Руані в 2008 році навіть побудували міст Гюстава Флобера – найвищий підйомний міст в Європі, чия загальна висота становить 91 метр, а горизонтальний підйом полотна дороги – 55 метрів.

Але найголовніше – творчість Флобера вплинула на більш сучасних письменників: якби не «Пані Боварі», світ би не прочитав творів Франца Кафки або Жан-Поля Сартра.

Французькі літератори досі ставлять Флобера на один щабель з такими законодавцями національної творчості, як Артюр Рембо і Шарль Бодлер, а його романи заходять на новий виток популярності.

Флобер помер у своєму кабінеті за роботою над новим романом в 1880 році, але у сучасних авторів, які пишуть по-французьки, залишилися до нього питання. Над ними тяжіє флоберівський міф-історія про те,

що мистецтво вимагає служіння і зречення, але жертви можуть бути не марними.

Гюстав Флобер не залишив велику писемну спадщину, але його твори, що пронизані глибоким психологічним аналізом, реалістичним зображенням людей та суспільства, силою «точного слова», належать до найкращих зразків французької та світової класики.

Роман **«Пані Боварі»** - ювіляр цього року, вважається найзнаменитішим твором Гюстава Флобера. Працюючи над романом, Флобер розробив об'єктивний стиль, який був прийнятий з різними видозмінами французькими письменниками другої половини XIX ст. Це підхід до зображення персонажів, коли автор не висловив безпосередньо свого ставлення до них, а прагнув розкриття власної логіки характерів. Автор не давав оцінки переживань героїв, мотивів їхніх вчинків. Але, змальовуючи дійсність, письменник давав можливість читачеві відчутти стан душі героя, його переживання.

В 1949-51 роках Гюстав Флобер разом із Максимом дю Каном подорожує на Схід. Вони побували в Єгипті, Єрусалимі, Стамбулі. Дю Кан, бувший одним з піонерів французької фотографії, збирав ілюстративний матеріал для своїх нарисів, а Флобер запасався враженнями для майбутніх творів. Саме під час цієї подорожі у Гюстава з'явився задум роману. Принаймні так пишуть у літературознавчих статтях. Щодо цього є й інше пояснення.

Ідея роману була подана Флоберу в 1851 році. Він тільки що прочитав для друзів перший варіант іншого свого твору – «Спокуса Святого Антонія» – і був ними розкритикований. У зв'язку з цим один з друзів письменника, Максим дю Кан, редактор «La Revue de Paris», запропонував йому позбутися від поетичного і пишномовного складу. Для цього дю Кан порадив вибрати реалістичний і навіть буденний сюжет, пов'язаний з подіями в житті звичайних людей, сучасних Флоберу французьких міщан, зобразити їх життя з повною об'єктивністю.

Сам же сюжет був підказаний письменникові ще одним другом, письменником і драматургом Луї Буйле (саме йому присвячений роман), який нагадав Флоберу про події, пов'язані з сім'єю Деламар.

Ежен Деламар навчався хірургії під керівництвом батька Флобера – Ахілла Клеофаса. Не володіючи жодними талантами, він зміг зайняти місце лікаря лише в глухій французькій провінції, де одружився з удовою, жінці старше його. Після смерті дружини він зустрів молоду дівчину на ім'я Дельфіна Кутюр'є, що стала потім його другою дружиною. Романтична натура Дельфіни не винесла нудьги провінційного міщанського життя. Вона почала витрачати гроші чоловіка на дороге вбрання, а потім і зраджувала йому з численними

коханцями. Чоловіка попереджали про можливі зради дружини, але він в це не повірив. У віці 27 років, заплутавшись у боргах і втрачаючи увагу з боку чоловіків, вона наклала на себе руки. Після смерті Дельфіни чоловікові відкрилися правда про її борги і подробиці зрад. Він не зміг цього винести і через рік також помер.

Флоберу була знайома ця історія – його мати підтримувала контакти з сім'єю Деламар. Він ухопився за ідею роману, і в тому ж році розпочав роботу, яка виявилася, проте, болісно важкою.

Практично повна ідентичність історії Дельфіни Деламар і описаної Флобером історії Емми Боварі давала привід вважати, що в книзі описана реальна історія. Однак Флобер категорично це заперечував, стверджуючи навіть, що у мадам Боварі немає прототипу. Одного разу він заявив: «Пані Боварі – це я!» Проте зараз на могилі Дельфіни Деламар, крім її імені, є напис «Пані Боварі».

Чи мав рацію Флобер, заперечуючи всяку подібність сюжету свого роману з реальною історією, чи ні, судити не беремося. Хочемо лише нагадати вам, шановні колеги, короткий зміст твору видатного письменника.

Сюжет роману розповідає життєву історію Емми Боварі, яка, розчарувавшись у законному чоловікові, вступає у позашлюбні зв'язки, аби уникнути заяложеності та нікчемності життя в провінції, що зрештою призводить її до банкрутства і самогубства.

Шарль Боварі — син марнотратного відставного офіцера і розчарованої у житті жінки, яка усі надії покладає виключно на сина. Отримавши з великими труднощами не вельми глибокі медичні знання, Шарль починає практику в провінційному Тості. Після нетривалого шлюбу з набагато старшою за нього вдовою, молодий лікар закохується в дочку місцевого фермера — Емму Руо. Вихована у монастирі на романтичних книжках, непрактична і трохи самовпевнена Емма відгукується на кохання молодого вдівця. Невдовзі Боварі й Руо одружуються.

Шарль у захваті від молодої дружини, натомість вона зберігає дивну для жінки холонокровність. За деякий час Емма остаточно розчаровується у Шарлі: скромний, невпевнений у собі, м'який і недопитливий він зовсім не схожий на мужнього лицаря, цікавого мандрівника чи палкого залицяльника. Після чергового розчарування — народження доньки (замість омріяного сина) — Емма спонукає чоловіка переїхати в містечко Йонвіль. Там пані Боварі шукає розради у романтичних мріях про далекі краї та нелицемерне кохання. До того ж у неї з'являється однодумець — молодий помічник нотаріуса Леон Дюпюї, який теж страшенно нудьгує у провінції. Між Еммою і Леоном виникає платонічне кохання, але жоден з них не

наважується відкритися. Шарль тим часом безмежно довіряє дружині, нічого не підозрює і починає товаришувати з хитрим і практичним аптекарем Оме. Невдовзі Леон від'їздить до Парижа.

Самотня Емма Боварі впадає в око місцевому нежонатому бабію Родольфу Буланже. Той спритно закохує в себе знудьговану жінку. Кілька років пані Боварі вдається обманювати всіх: чоловіка, сусідів, служницю. Але зрештою Шарль стає для неї настільки осоружним, що вона мріє про остаточний розрив із ним. Емма планує втечу до Італії з Родольфом, до того ж не маючи виходу, змушена взяти у заплановану подорож і дочку. Однак досвідчений Родольф не з тих, хто жертвує особистими інтересами заради чергової спідниці. Він облудно кидає Емму в останню мить, коли та вже влізла в борги, щоби закупити все необхідне для подорожі у шахрайоватого торговця Лере.

Зрада провокує в жінки тяжку нервову хворобу, під час якої Шарль Боварі демонструє непересічну турботу про неї. Дуже повільно вона одужує, а під впливом подружньої любові навіть починає шкодувати про заборонені відносини. Емма на деякий час занурюється у релігію, стає турботливою матусею, веде бездоганне життя. Однак прикрий випадок руйнує все. За порадою аптекаря Оме і за підтримки дружини Шарль Боварі наважується зробити принципово нову операцію на нозі сусідові-конюху Іполіту. «Виправлення стопи» завершується гангrenoю і ампутацією кінцівки. Шарль у цій ситуації виявляє себе абсолютно безпорадним на тлі досвідченіших лікарів, чим остаточно відштовхує від себе дружину. Пані Боварі занурюється у черговий цикл нудьги. Шарль умовляє її відвідати театр в Руані, де вона випадково зустрічається з Леоном. Хоча обоє вже забули один одного, але заради поверхової утіхи Леон та Емма вступають у позашлюбний зв'язок.

Тим часом фінансові справи за діяльної участі пані Боварі заходять у глухий кут. Навіть спадок після смерті свекра не може покрити всіх витрат і боргових зобов'язань. Поки Емма розважається щотижня в руанському готелі з Дюпюї, пан Лере вимагає через суд погашення векселів. Під час виїзду Шарля до пацієнта майно подружжя Боварі описують. Пані Боварі кидається по допомогу до всіх, кого знає. Леон пропонує поміч, але не виконує обіцянки. Емма згадує навіть про Родольфа, однак той теж не має грошей. У нападі відчаю пані Боварі заходить до будинку аптекаря, де знаходить миш'як. За добу вона помирає в страшних і повільних муках на очах у все ще вірного їй Шарля.

Після її смерті сусіди відвертаються від збіднілого лікаря, служниця йде, Леон одружується з молодницею. Згорьований Шарль за кілька років знаходить любовні листи дружини до Родольфа, але вибачає коханцеві, невдовзі лікар помирає без жодних ознак хвороби. Єдине

дитя, яке народилося в шлюбі, дочка Берта, після смерті обох батьків була відправлена до своєї бабусі по батькові. Коли ж та померла, вона пішла жити до своєї тітки, яка змусила БERTY працювати на бавовняній фабриці, аби заробити на життя.

Як можна охарактеризувати головних героїв роману?

Емма Боварі — основна дійова особа роману та джерело його назви. У неї дуже романтичний погляд на життя, і вона прагне до краси, багатства, любовних почуттів та верхів суспільства. Основною рухомою силою твору є розбіжність між романтичними ідеалами Емми та реаліями її життя в провінції. Це приводить жінку до позашлюбного зв'язку з двома чоловіками, а також примушує її вдаватись до величезних боргів, через неспроможність сплати яких вона зрештою приходить до самогубства.

Емма досить освічена, але не прагне розвивати себе. Вона дуже багато уваги приділяє тому, як люди одягнені, але ніколи не дивиться на те, що знаходиться під зовнішністю. Як результат, вона легко захоплюється людьми, які вдають з себе більше, ніж вони є насправді. Через те, що Емма живе в своєму світі фантазій, для неї не мають ніякої ваги погляди інших людей, за винятком коли вони можуть їй послужити. На балу вона переконана в тому, що її прийнято до верхніх прошарків суспільства, і тепер вона одна із них. Вона вважає, що буде запрошена на бал і наступного року. Насправді, господарі не передбачали повторних запросин.

Емма прагне гострих відчуттів в житті. Чим більше вона випробує, тим менше вона задоволена. Її апетит зростає до таких розмірів, що вона перестає цінувати маленькі радощі життя. Розпочавши з романів та часописів для жінок її соціального кола, вона переходить до жіночих часописів високої моди, які змушують Емму вдаватись до великих витрат. Наступний крок — романтична поезія, потім трагедії, і все закінчується порнографічними книжками, якими вона захоплюється між зустрічами з Леоном.

Після перегляду опери «Лючія ді Ламмермур», яка можливо є одною з найменш вірогідних та найбільш перебільшених історій кохання, Емма приймає за взірець вигаданий образ Лючії та переконується в тому, що найправильнішим у випадку несприятливих життєвих обставин є самогубство, до якого вона і вдається. Кожне окреме рішення Емми виглядає пристойним та розумним, якщо взяте окремо, проте всі її дії та рішення у цілому приводять до того, що Емма стає дійовою особою роману, яка мало кому приємна.

Шарль Боварі — чоловік Емми, людина без польоту, дуже проста та звичайна. За фахом він лікар, але, як і в усьому іншому, не дуже добре володіє своїм ремеслом. В дійсності у нього немає достатньо

кваліфікації, щоб називатись лікарем. Шарль палко кохає свою дружину Емму та вважає, що вона бездоганна в усьому, хоча дійсність це заперечує.

Пан Оме — міський фармацевт, хитрун, пристосуванець, бездушний, пихатий, поверхово освічений і самовдоволений, що намагається знайти визнання, друкуючи заяложені репортажі в міській газеті, надсилаючи «наукові роботи» в академії, воюючи з жебраками. Хоча він був позбавлений змоги займатись медициною через відсутність ліцензії, Оме прагне показати, що він експерт в медицині. Тому він продовжує консультувати клієнтів у своїй аптеці. Через це йому не потрібен конкурент в особі Шарля. Оме стає «найкращим другом» Шарля, принаймні зовні. Водночас він кожен раз намагається підірвати його репутацію. Цим він керувався, коли наполягав на операції для чоловіка, заради того, щоб Шарль був змушений покинути місто.

Леон Дюпюї - подружившись з Еммою, коли вона переїхала до Йонвіля, виглядає як найкраща пара для неї. Він розділяє її романтичні погляди та її зневагу до повсякденного життя. Хоча спочатку стосунки дуже палкі, проте згодом таємність зникає. Леон розчаровується в Еммі, особливо тоді, коли залицяння та догоджання починають заважати його роботі. Коли вона вперше прийшла до нього на роботу, він приємно здивований та відразу залишає роботу з нею. Через деякий час його відсутність на робочому місці приводить до напружених відносин з співробітниками. Хтось надсилає його матері листа, в якому повідомляє про те, що її син має зв'язок з одруженою жінкою. Мати Леона наполягає на тому, щоб він розірвав свої стосунки з Еммою. Він так і робить, але неохоче. Коли Емма потрапляє у фінансову скруту, вона пробує переконати Леона вкрати грошей у його наймача. Ось тоді Леон насправді стає дуже зляканим. Він відмовляється від своїх зобов'язань коханця та зникає з життя Емми.

Родольф Буланже — це багатий місцевий чоловік, який зваблює Емму, як ще один додаток до низки його коханок. Хоча спочатку Родольф захоплений Еммою, проте його почуття до неї несправжні. Коли Емма з часом попадає в дедалі складніше становище, Родольф втрачає зацікавленість до неї та нервує через те, що Емма позбулась обачності. З часом він закінчує свої стосунки з Еммою, але не раніше, ніж подія з листами та подарунками від попередніх коханок, всі з яких вимагають зрештою від Родольфа або кохання, або грошей.

Хоча почуття Родольфа до Емми вщухають, проте він не відмовляється від цінних подарунків, хоча розуміє, що вона не може дозволити їх собі. У свою чергу Родольф дарує Еммі значно менш цінні подарунки, хоча його фінансовий стан набагато кращий, ніж у Емми. Приймаючи її подарунки, Родольф не вважає, що чимось зобов'язаний Еммі, хоча й

усвідомлює, що Емма в такий спосіб збільшує свою заборгованість перед Лере.

Коли Емма благає Рудольфа допомогти їй у фінансовій кризі, вона таким чином вдається до обміну «секс-на-гроші» з Родольфом. В такий спосіб вона діє як найкорисливіша з коханок Родольфа. Через це Родольф не вважає за необхідне допомогти Еммі, хоча він міг це зробити та врятувати Емму від кредиторів.

Пан Лере — лицемірний, лукавий торговець, агресивний кредитор в Йонвілі, який постійно переконує Емму купувати в його крамниці все в кредит та позичати у нього гроші. Пан Лере має у місті недобру репутацію та своїми діями вже зруйнував життя одному із мешканців Йонвіля. Оме, знає про віроломство Лере, проте він не бажає розповісти про це Еммі. Тому Емма та Шарль, не розповідаючи одне одному, вдаються до позичання грошей у Лере та опиняються у пастці. Ось, власне, і все.

Від себе можемо лише додати, що любов, що не трапилася може мати набагато більше значення, ніж задоволені пристрасті. Про це роман Флобера «Пані Боварі».

Флобер писав роман майже п'ять років, часом витрачаючи на окремі епізоди цілі тижні і навіть місяці. Про це залишилися письмові свідчення самого письменника. Так, в січні 1853 року він писав Луїзі Колі: «Я п'ять днів просидів над однією сторінкою ...». В іншому листі він фактично скаржиться: «Я б'юся над кожним реченням, а воно ніяк не складається. Що за важке весло – моє перо!», «Як же важко ясно і просто висловлювати вульгарності! – скаржиться письменник, знемагаючи від роботи над романом. – І навіть тільки я зважився писати про провінційні звичаї?».

Вже в процесі роботи Флобер продовжував збір матеріалу. Він сам читав романи, які любила читати Емма Боварі, вивчав симптоми і наслідки отруєння небезпечними речовинами. Широко відомо, що під час створення роману письменник до того перевтілювався на героїню, що під час написання сцени отруєння і смерті Емми сам відчув ознаки отруєння миш'яком, в нього навіть з'явилися небезпечні симптоми, і йому викликали карету швидкої допомоги. Так він згадував про це: «Коли я описував сцену отруєння Емми Боварі, я так виразно відчував смак миш'яку і відчував себе настільки дійсно отруєним, що переніс два напади нудоти, абсолютно реальних, один за іншим, і викинув зі шлунку весь обід».

Флобер був невтомним трудівником і часто скаржився у листах до своїх друзів на те, яка напружена в нього робота. У день він працював по 10-15 годин. Він виморював до 40 відсотків написаного тексту, днями шукав потрібне слово, тижнями писав одну главу. «Боварі

просувається черепашачим кроком, – скаржитися Флобер Луїзі. – Уже місяць роздумую над чотирма реченнями. < ... > Як же мучить мене ця книга! Мені від неї фізично боляче! Тепер я точно знаю, що таке муки творчості».

В ході роботи Флобер неодноразово переробляв свою працю. Рукопис роману, який в даний час зберігається в муніципальній бібліотеці Руана, становить 1788 виправлених і переписаних сторінок. Остаточний же варіант, що зберігається там же, містить лише 487 сторінок.

Гюстав Флобер розпочав писати роман у 1851 році й працював над ним до 1856 року. З 1 жовтня по 15 грудня твір друкували частинами в часописі «La Revue de Paris» у формі фейлетона. Уряд жорстко розкритикував редактора часопису Леона Лоран-Піша, видавця, типографа Огюста-Алексіса Піле та Гюстава Флобера, звинувачуючи їх у аморальності.

31 січня 1857 Флоберу довелося з'явитися до суду: його звинуватили в написанні книги, яка «ображає суспільну мораль і релігію». У суді Гюстава Флобера захищав адвокат Жюль Сенар. Письменник ризикував штрафом, його роман, опублікований на той час в журналі «La Revue de Paris», міг бути заборонений до поширення. Прокурор обурений: Емма зраджує своєму чоловікові і не відчуває ніякого каяття! Автор не засуджує адюльтер! Замість цього він описує, як Емма одним рухом викидає з корсета шнурок, який зі свистом ковзає по її стегнах. Потім одним жестом скидає з себе одяг і припадає до грудей коханця...

Роман не містить інших описів фізичної любові, проте його творця підозрюють у «пропаганді похоті». Звинувачення підтверджує: Флоберу вдалося досягти своєї мети. Його роман – набагато більше, ніж розповідь про провінційні звичаї. Це жива картина, кожна деталь якої відображає загальний настрій, який миттєво передається читачеві. Він, так само як і Емма, відчуває нудьгу, незадоволеність від подружнього життя, зберігає мрії про новий чуттєвий досвід.

Завдяки блискучій роботі адвоката, якому вдалося довести, що в романі «Пані Боварі» немає жодної сексуальної сцени, а еротика розчинена в безлічі дрібних деталей і нічого не значущих словах, всі обвинувачені по цій справі були виправдані вже 7 лютого 1857 року. А 12 квітня того ж року роман вийшов окремим виданням завдяки старанням видавничого дому Мішеля Леві.

Нещодавно стало відомо, що в чернетках «Пані Боварі» побачення героїв описувалися набагато більш відверто. Однак потім Флобер послідовно приглушав тони і розмивав фарби, домагаючись бажаного

ефекту: чуттєве присутнє в атмосфері роману, але окреслити його контури не вдається навіть прокурорам.

Таким чином, судовий процес зіграв роль блискучої рекламної кампанії. «Пані Боварі» негайно стала бестселером, а нікому не відомий «відлюдник з Нормандії» — знаменитим письменником. Критики одностайно визнали роман Флобера «Пані Боварі» шедевром, одним із найвищих досягнень реалізму в літературі.

Роман здобув шалений успіх серед читачів, незважаючи на те, що в 1864 році Ватикан вніс книгу до списку заборонених.

Добре написана книга, в розумінні Флобера, це планета, що висить у Всесвіті без зовнішніх опор. Це не застиглий зліпок реальності, не особистий щоденник автора, не байка на 500 сторінок з обов'язковою мораллю в кінці. Література – не школа і не суд. Вона не вчить і не виносить вироків. Це щось живе, те, що з останньою крапкою виходить з-під влади творця і розвивається за своїми законами.

У 2007 році було проведено опитування 125 сучасних популярних авторів, результати якого наведені в книзі The Top Ten. Письменників просили назвати їхні улюблені твори. Роман «Пані Боварі» було названо другим після роману Льва Толстого «Анна Кареніна». «Пані Боварі» також обійняла 46-те місце в рейтингу *100 найкращих книг усіх часів* за версією журналу Ньюсвік.

Виснажлива праця з пошуку вірного слова може бути вдячним. Задумане може збутися, і зі слів, виведених гусячим пером, народиться нова планета, де Емма Боварі все ще нерішуче стоїть біля порога Руанського собору, а молодий романтик і мрійник Фредерік Моро підхоплює шаль дами в солом'яному капелюшку з рожевими стрічками...